

ХУЛОСАИ

комиссияи экспертии шури диссертатсионии 6D.KOA-068-и назди Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон оид ба диссертатсияи Тоирзода Абдусаломии Раҳим «Баррасии роҳҳои калимасозии исми дар осори Шамсиддин Шохин» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) - доктор аз рӯи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020502 – Забони тоҷикӣ)

Диссертатсияи Тоирзода Абдусаломии Раҳим ба таҳқиқ ва баррасии роҳҳои калимасозии исми дар осори Шамсиддин Шохин бахшида шудааст. Пушида нест, ки саҳми адибон ва мутафаккирони маъруфи тоҷик дар бой гардондани таркиби луғавии забони адабии тоҷик назаррас арзёбӣ мешавад. Баррасии таркиби луғавии забони тоҷикӣ, аз ҷумла, калимасозӣ яке аз вазифаҳои мубрами забоншиносони муосири тоҷик маҳсуб мешавад. Калимасозии исми дар таркиби луғавии асарҳои Шамсиддин Шохин яке аз сарчашмаҳои боэътимоди ғанӣ гардондани таркиби луғавии забони адабии тоҷик ба шумор меравад.

Шамсиддин Шохин дар осораш вожаҳои аслии тоҷикӣ ва ҳам арабию туркиро бамаврид ва самаранок истифода бурда, бо роҳҳои гуногуни калимасозӣ вожаҳои нав сохтааст. Инчунин, дар осори ин адиби бузург вожаҳои зиёде корбаст шуданд, ки фарогири соҳаҳои мухталифи ҷомеа мебошанд. Аз ин рӯ, таҳлилу таҳқиқ ва баррасии таркиби луғавии осори ин шоири ширинкалом муҳимму арзишманд ба шумор меравад, зеро ашъори Шамсиддин Шохин барои муайян ва равшан намудани рушди таркиби луғавии забони адабии тоҷик зарур буда, дар асоси маълумоти асарҳои ӯ таърихи забони тоҷикиро дар муқоиса ба ҳолати имрӯзаи он муайян кардан мумкин аст. Баррасии масоили назариявии калимасозӣ аз диди забоншиносони ватанию хориҷӣ ва рушди он барои бой гардондани таркиби луғавии забони тоҷикӣ дар эҷодиёти Шамсиддин Шохин аҳамияти махсуси илмӣ дорад. Дар таҳқиқоти мазкур на танҳо низоми луғавии забони тоҷикӣ ва қонуниятҳои умумии ташаккули он, ҳамчунин ба қисмҳои алоҳидаи семантикӣ, гурӯҳҳои луғавӣ ва маъноии калимасозӣ диққат дода шудааст. Ҳангоми баррасӣ ва таҳлили вижагиҳои забонии осори мутафаккирони бузурги тоҷику форс имконият фароҳам меояд, ки чанбаҳои мавзӯӣ, семантикӣ, баромади вожа ва ибораҳо муайян карда шуда, раванди мукамал гардондани таркиби луғавии забони тоҷикӣ ошкор карда шавад.

Дар забони тоҷикӣ таҳқиқи сохташавии вожаҳо дар осори Шамсиддин Шохин то ба имрӯз аз масъалаҳои мубрам ва айнизамонӣ

дар забони тоҷикӣ маҳсуб мешавад. Бинобар ин, таҳқиқоти Тоирзода Абдусаломи Раҳим яке аз таҳқиқоти аввалин аст, ки дар он вижагиҳои сохтори лексикаи назми Шамсиддин Шоҳин, ки бо устуворӣ ва рехтагии таркиби луғавии худ тафовут дошта, дар гуфтор оҳангу тобишҳои киноявиро равшантару барҷастатар инъикос менамоянд ва онҳо аз рӯйи мазмуну муҳтавояшон дар дараҷаи баланд қарор доранд, ба риштаи таҳқиқ кашидааст. Дар ин рисолааш муҳаққиқ вижагиҳои забони осори ин Шоҳинро, ки басо мубрам ва муҳим маҳсуб мешавад, нишон додани калимасозии миёновандӣ, пешвандӣ ва пасвандӣ барои муайян намудани маҳсулнокии ин қолибҳо дар давраи нави рушди забони тоҷикӣ мусоидат мекунад.

Ҳамзамон, зарурати таҳқиқи роҳҳои калимасозии исм дар осори Шамсиддин Шоҳин дар муқоиса бо забони адабӣ аз он ҷиҳат муфид аст, ки онҳо узван бо ҳам алоқаманд буда, дар иртиботи якдигар инкишоф меёбанд ва таъсири мутақобилаи онҳо вобаста ба марҳилаҳои мухталифи инкишофи таърихӣ ҳаёти халқ сурат мегирад. Ба риштаи таҳқиқ кашидани ҷанбаҳои мухталифи калимасозии исм дар осори Шамсиддин Шоҳин имкон медиҳад, ки воқеаву ҳодисаҳои ҳаёти воқеӣ бо тамоми ҷузъиёташ ва тобишҳои гуногун ҷилвагар карда шавад.

Ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқи диссертатсияи мавриди назар баррасии вижагиҳои калимасозии исм маҳсуб мешавад. Инчунин муҳаққиқ дар назди худ мақсад гузоштааст, ки зимни таҳқиқи калимасозии исм дар осори Шамсиддин Шоҳин роҳҳои луғавию маъноӣ ва сарфию наҳвӣ калимасозии исмро бо мисолҳои эътимоднок нишон диҳад.

Инчунин, дар диссертатсияи мазкур роҷеъ ба масъалаҳои назариявӣ калимасозӣ ва пешванду пасвандҳои калимасоз маълумоти муҳим пешкаш карда мешавад. Мисолҳои пешниҳоднамудаи муҳаққиқ аз осори ин адиби маъруф мубрам ва саривактӣ буда, фикру андешаҳои муаллифи рисоларо тасдиқ менамоянд.

Навгонии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки таҳқиқ ва омӯзиши, роҳҳои калимасозии исм дар осори Шамсиддин Шоҳин, ки то ҳоло омӯхта нашудааст, бори аввал мавриди таҳқиқи муфассал ва ҳаматарафа қарор дода шудааст ва натиҷаҳои он ба пажӯҳишгарону таҳқиқотчиён ва олимоне, ки соҳаҳои мухталифи унсурҳои забони муосири тоҷикиро мавриди баррасӣ қарор доданианд, ҳамчун маводи пурарзиш хизмат менамояд.

Диссертатсия ба талаботи банди 31-33-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 30-июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқат мекунад.

Диссертатсия аз тарафи муаллиф навишта шуда, дорoi мазмуну мундариҷаи ягона мебошад. Натиҷа ва нуктаҳои илмии барои Ҳимоя пешниҳодшуда саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад.

Мавзӯ ва мазмуну таҳқиқи диссертатсионӣ ба шиносномаи диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD)-доктор аз рӯи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020502 – Забони тоҷикӣ) мувофиқ арзёбӣ мешавад.

Натиҷаҳои асосӣ, хулосаҳои таҳқиқ ва тавсияҳои муаллиф дар 7 - мақола (аз ҷумла 4-мақолааш бо ҳаммуаллифӣ), ки дар маҷаллаҳои илмии тақриршавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудаанд ва феҳристи он дар охири автореферат оварда шудааст, инъикос ёфтаанд. Мақолаҳои ҷопшудаи унвонҷӯ ва теъдоди онҳо, ки 13-тоанд, фарогири мазмуну муҳтавои диссертатсия буда, ба талаботи банди 34-35-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқат мекунад. Дар диссертатсияи мавриди назар истифодаи мавод бидуни ишора ба муаллиф, ё маъхаз ба назар намерасад. Ин аз риоя шудани банди 37-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ» гувоҳӣ медиҳад. Дар хулосаи диссертатсия, дастовардҳои таҳқиқ ва моҳияти масъалаҳои меҳварӣ зикр ёфта, дурнамоии кори диссертатсионӣ таъйин шудааст.

Аҳаммияти таҳқиқ, навгониҳои илмии диссертатсия ва арзиши амалии онро ба назар гирифта, комиссияи экспертӣ ба чунин хулоса омад, ки диссертатсияи Тоирзода Абдусаломӣ Раҳим дар мавзӯи «Баррасии роҳҳои калимасозии исм дар осори Шамсиддин Шохин» – таҳқиқоти анҷомёфта буда, ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ аст ва онро барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) - доктор аз рӯи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020502 – Забони тоҷикӣ) пешниҳод кардан мумкин аст.

Комиссияи экспертӣ дар асоси банди 60-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ» пешниҳод менамояд:

1. Диссертатсияи Тоирзода Абдусаломӣ Раҳим дар мавзӯи «Баррасии роҳҳои калимасозии исм дар осори Шамсиддин Шохин» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD)-доктор аз рӯи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020502 – Забони тоҷикӣ), ки дар ҷаласаи Шурои диссертатсионии 6D.KOA-068-и назди Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон тариқи овоздиҳии ошкоро ба Ҳимоя қабул карда шудааст, барои Ҳимоя пешниҳод карда шавад.

2. Комиссияи экспертӣ муҳаққиқони зеринро, ки корҳои илмӣ – таҳқиқотиашон ба ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020502 – Забони тоҷикӣ) мувофиқ ҳастанд, ба ҳайси муқарризони расмӣ тавсия медиҳад:

- **Низомова Санобар Фахриевна** - доктори илми филология, дотсент, мудири кафедраи забони тоҷикии Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино»;

- **Амлоев Аминҷон Ятимович** - номзади илми филология, омӯзгори калони кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи славянии Россия ва Тоҷикистон.

3. **Ба сифати муассисаи пешбар:** Донишгоҳи миллии Тоҷикистон пешниҳод карда мешавад.

4. Барои гузоштани эълони ҳимоя матни диссертатсия ва автореферати он дар сомонаҳои Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ва Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон иҷозат дода шавад.

5. Барои чопи автореферат бо ҳуқуқи дастнавис ва ирсол гардидани он ба суроғаҳои таъйиншуда иҷозат дода шавад.

Раиси комиссияи экспертӣ:

доктори илми филология, профессор,
узви шурои диссертатсионӣ

Гадоев Н.
Гадоев Н.

Аъзои комиссияи экспертӣ:

доктори илми филология, профессор,
узви шурои диссертатсионӣ

Раҳмонова Н.Ш.

Аъзои комиссияи экспертӣ:

доктори илми филология, профессор,
узви шурои диссертатсионӣ

Косимов О.Ҳ.

« 15 » 12 соли 2023